

BACHELOROPPGAVE

Voksenrollen og lek

BBDBAC-1 22H

Sammendrag

Hensikten med denne oppgaven er å prøve å bli mer kjent med teori og hva den sier om voksendeltakelse i barns lek. Det er et tema som interesser meg spesielt når jeg jobber i barnehage selv. Lek er et omfattende begrep, men viktig å gjøre seg kjent med. Dette skaper en godt grunnlag videre som en fremtidig barnehagelærer.

Oppgaven er skrevet fra en teoretisk perspektiv, og jeg har brukt pensumlitteratur for å hente inn informasjon. Ved å hente inn informasjon fra tidligere teoretikere og veie dem opp mot moderne teoretikere kan man kanskje få et samfunshistorisk perspektiv og knytte sammen praksis mot teorien.

Å prøve å svare på en problemstilling kan hjelpe ved å ha tre forsknings spørsmål og kanskje da prøve å finne ut hvor viktig det er med en aktiv voksen som er deltakende i barns lek. Hva innebærer voksenrollen og hvor mye eller hvor lite skal en voksen delta? Ved å lese om tidligere og moderne teorier kan man kanskje utvikle ny kunnskap og bli bedre rustet til en hverdag som en barnehagelærer.

Sammendrag	2
1.0 Innledning	4
1.1. Presentasjon av problemstilling	4
1.2 Oppgavens oppbygging	4
1. Teorikapittel.....	5
2.1 Styringsdokument	6
2.2 Teori.....	6
2.2.1 Hva er lek?.....	6
Ulike typer lek	7
2.2.2 Voksenrollen i lys av Lev Vygotskys teori	8
Jerome Bruner	9
2.2.3 Voksenrollen i lys av nyere teorier	10
2.3.0 Margareta Öhman	10
Den spesialpedagogiske lekestøtten	11
Den individuelle lekestøtten hos et enkelt barn i barnehagen eller skolen	12
Å gi lekestøtte i en gruppe i barnehagen eller skolen	12
2.3.1 Ole Fredrik Lillemyr	13
2.3.2 Eli Åm.....	14
2.3.3 Ufordringer	14
2. Metode	15
3.1 Metodevalg	15
3.2 Oppsett	15
3. Drøfting.....	16
Styringsdokumenter og lek	16
Hva innebærer voksenrollen i barns lek og hva skjer i leken når den voksne deltar i leken?	17
Hvordan vet man hvor mye eller lite en voksen skal delta i barns lek?	18
4. Avslutning.....	19
Referanser	21

1.0 Innledning

I denne bacheloroppgaven har jeg valgt å belyse betydningen av voksendeltakelsen i barns lek i barnehagen. Jeg har erfart at de voksne ofte lar barn leke alene mens de kanskje ordner ting på avdelingen, meg selv inkludert. Av og til vil de voksne komme inn i leken hvis det oppstår konflikter eller barna blir høylytte. Jeg vil ikke si at det ikke er voksne som er deltakende i leken med barn, men ofte så er de voksne tidvis fraværende i leken. Jeg lurer da på hvor viktig er det å ha en voksen aktiv tilstede i leken? Og kan man si hvor mye eller hvor lite en voksne skal blande seg inn i leken? Egne erfaringer kan si at det er mange voksne som kanskje er litt redd for å blande seg inn for mye i leken og dermed kanskje går glipp av muligheten i å hjelpe et barn som trenger veiledning for å leke. Hva innebærer det å være en voksen som er aktiv deltakende i leken? Kan man skape en positiv relasjon mellom barna og kanskje selv og barna? Barnehagehverdagen er fullt i lek, planlagt eller uplanlagt. Da er det viktig å vite hva lek er og kan det defineres? Å kunne få litt kunnskap om dette temaet kan tenkes å være en fordel for alle som jobber i arbeid med barn og kvalitetsikre den gode jobben som blir gjort både i barnehage og skole.

1.1. Presentasjon av problemstilling

Jeg har valgt å fokusere på voksendeltakelse i barns lek, og dens betydning. Problemstilling blir da “Hvilken betydning har den voksne i barns lek i barnehagen?”

Jeg har valgt tre forskningsspørsmål. Forskningsspørsmålene mine vil være

1. “Hva innebærer voksenrollen i barns lek?”
2. «Hva skjer i leken når den voksne deltar i leken?»
3. «Hvor mye eller for lite skal den voksne leke med barna?»

1.2 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er skrevet fra et teoretisk perspektiv og skal skrives og drøftes ut ifra teori jeg finner i pensumlitteratur blant annet. Jeg vil derfor presentere teorier fra Lev Vygotsky og Jerome Bruner og drøfte dem opp mot moderne teorier. For å gjøre dette så ryddig som mulig vil jeg i “Teorikapittel” presentere først hva som står i Barnehageloven, Rammeplanen for barnehage: innhold og oppgaver og Stortingsmelding. Å kunne først prøve å definere begrepet lek kan

være en god start å starte fra når man skal prøve å svare denne aktuelle problemstillingen og jeg vier litt plass for å gjøre akkurat dette. Dette er med forbehold om at lek-begrepet er et stort begrep og kan ikke defineres så lett. Men i denne oppgaven skal det prøves å forstå den bedre i allefall og bruke den teorien jeg har for å gjøre dette. Videre vil jeg gjøre rede for Lev Vygotsky sin teori om den nærmeste utviklingssonen og nevne Jerome Bruner og hans tanker basert på Vygotsky sitt arbeid. Så skal jeg presentere moderne tenkere innenfor temaet som Margareta Öhman, Catherine Garvey, Ole Fredrik Lillemyr og Eli Åm. Sammen med Lillemyr vil jeg også dra inn Brian Sutton-Smith og si noe om hans tanker innenfor voksendeltakelse og bevissthet. Lillemyr vil også nevnes i kapitlet med Åm. Jeg vil også forklare metodevalget hvor jeg sier noe om hvorfor jeg valgte teoretisk drøftning, hvordan jeg har delt opp teorikapitlet for å strukturere oppgaven best mulig og hvilke andre alternativer jeg kunne ha valgt. Til slutt kommer drøftingsdelen hvor teorien blir diskutert og kanskje få svar på mine tre forskningsspørsmål. Oppgaven blir så avsluttet med en avslutningskapittel hvor jeg prøver å få svart på selve problemstillingen og retter et kritisk blikk på funn og hva som kunne gjøres bedre til neste gang.

Oppgaven vil presentere forfattere ved fulle navn i begynnelsen av presentasjonen for å så gå over til etternavn videre i oppgaven. Dette er for å spare på plass og holde strukturen ryddigere.

Visse begreper blir presentert først i kursiv og blir forklart etterhvert.

Ord som *voksne* blir brukt i sammenheng i barnehage og skole, og da menes det med alle personalmedarbeidere som jobber med barn.

Barnehagelærer vil bli brukt når det er situasjoner som passer deres stilling og ansvarsområde.

Lærer blir også brukt i oppgaven og det er mest på grunn av ulike bøker som referer til barnehagelærer eller lærere i skolen. I denne oppgaven prøver jeg så godt som jeg kan å referere til barnehage og arbeidet der.

1. Teorikapittel

2.1 Styringsdokument

I Barnehageloven står det at “ Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek (...)» (Barnehageloven, 2005, § 1, Formål, 1. ledd) og « Den skal bidra til trivsel og glede i lek (...)» (Barnehageloven, 2005, § 1, Formål, 3. ledd).

Videre sier også Rammeplanen for barnehage: innhold og oppgaver at “Personalet skal være bevisst på og vurdere egen rolle og deltakelse i barns lek”, “veilede barna hvis leken medfører uheldige samspillsmønstre” og “observere, analysere, støtte, delta i og berike leken på barnas premisser” (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 20-21). Vi kan lese at rammeplanen tar lek på alvor og snakker om at lekens verdi skal anerkjennes.

Ifølge Stortingsmelding nr. 41 hvor det står «Leken har en særlig fremtredende plass i barnas liv, og er av så vesentlig betydning at barn har rett til lek ifølge FNs barnekonvensjon (Stortingsmelding nr. 41, 2008-2009, s.61)» kan det være en klar indikasjon på hvor viktig lek er for barn.

2.2 Teori

2.2.1 Hva er lek?

Lek er et omfattende begrep og kan ikke defineres med ett ord. Man kan heller prøve å gi ett innblikk på hva andre mer kunnskapsrike og kompetente kvinner og menn har å si om lek og hvorfor den er så viktig for barn. Lek har ikke alltid vært et område som ble sett på som viktig eller fruktbar innenfor pedagogikken (Lillemyr, 2020, s. 28). Etterhvert har begrepet blitt viktig innenfor det pedagogiske arbeidet, og er en av hovedområdet i Rammeplanen for barnehagen: innhold og oppgaver. I rammeplanen står det «Arbeidet med omsorg, danning, lek, læring, sosial kompetanse og kommunikasjon og språk skal ses i sammenheng og samlet bidra til barns allsidige utvikling» (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 19) og selve begrepet blir nevnt ca. tjuefire ganger. I Norge kan vi se i Barnehageloven i 2005 at lek ble et inkluderende og betydningsfullt begrep. Dette vises ved å nevne lek hvor barnehagene skal ivareta barns behov for lek og sier også noe om barnehagens bidrag til trivsel og glede i leken.

Men hva er lek? Å leke er ikke forbeholdt bare barn, men voksne leker også. Lek får mennesker til å oppleve trivsel, helse og indre tilfredsstillelse. Samtidig som den er spontan og lystbetont. «Lek er uerstattelig» (Berg, 1982, sitert i Öhman, 2012, s. 11). Andre egenskaper man kan

nevne som beskriver lek er muligens evnen til å initiere positiv kontakt med andre og lese og tolke andres signaler innenfor leken. Å gå inn i roller og forhandle er også viktige egenskaper for å ta del i leken sammen med andre barn (Öhman, 2012, s. 11). Lek er et komplekst og sammensatt fenomen, og man skal betrakte begrepet som en tilstand og ikke en aktivitet (Öhman, 2012, s. 13). Men veien dit kan være forskjellig for forskjellige barn og som ikke kommer av seg selv og trenger næring og oppmuntring (Olofsson, 1991, siterte i Öhman, 2012, s. 11).

Margareta Öhman skriver om hvordan lek er med å utvikle barns evne til å uttrykke seg selv. Hun skriver også om hvordan denne arenaen er læreren sitt ansvar å skape og danne et positivt lekeklima (Öhman, 2012, s. 15). Selv om det er mange voksne som evner å leke med barna finnes det også voksne som ikke får det til. Disse voksne i barnehage og skole kan ha nok kunnskap om lek og viktigheten av tilstanden, men kan finne det vanskelig å knytte det sammen i praksis. De har forstått hva det vil si å leke for barn og hva det gjør for deres trivsel, men det kan være vanskelig for de fleste å forstå betydningen av lek og hva det forventes av de voksne (Öhman, 2012, s. 11).

Ulike typer lek

I boken «Omsorg i barnehagen» deler Öhman opp begrepet *lekemønstre* i fire kategorier: *Bevegelseslek, konstruksjonslek, sosial lek og rollelek* (Öhman, 2012, s. 78).

Disse fire lekemønstrene trenger ikke å stå alene og som oftest går disse mønstrene inn i hverandre. Barna leker som oftest i ulike lekemønstre samtidig som for eksempel politi og røvere. Leken kan gå ut på å jage og fange (bevegelseslek), bygge fengsel av puter inne eller bygge fengsel av treverk (konstruksjonslek), leke ulike roller som politi eller røver (rollelek) og til slutt sosial lek hvor barna leker en inneforstått lek sammen (Öhman, 2012, s. 79).

Selv om små barn ikke leker rollelek utforsker de mye med kroppen og gjenstander i begynnelsen. Barn kan leke med de samme tingene uansett alder, men de leker med dem på forskjellige måter jo mer de utvikler sine lekemønstre (Öhman, 2012, s. 78).

Cathrine Garvey er en antropolog som er kjent for å være interessert i hvordan leken kommuniseres. Garvey sier noe om forskjellen mellom å leke sammen og sosialt samspill. Hun mener at alt barn gjør sammen trenger ikke nødvendigvis å kalles for lek. Barn kan sitte og undersøke en leke eller gjenstand sammen og dette kan kalles for sosialt samspill og ikke nødvendigvis lek (Garvey, 1990, sitert i Öhman, 2012, s. 57). Barn kan sitte sammen og undersøke hver sin leke uten å ha sosialt samspill eller leke sammen. De kan også begynne å

leke hver sin rollelek uten å ha sosialt samspill, men de leker likevel. Garvey er nysgjerrig på hvordan barn kommuniserer på liksom og nevner tre eksempler som kjennetegner dette, *samstemmighet*, *turtaking* og *gjensidighet* (Garvey, 1990, sitert i Öhman, 2012, s. 56). Samstemmighet vil si når barna er enig at leken er på liksom, turtaking menes med når barna bestemmer etter tur og tar initiativ i leken etter tur og gjensidighet er når barna deltar i leken på like vilkår (Öhman, 2012, s. 192).

Garvey taler også om lekeferdigheter og at det er tre ulike lekeferdigheter barn må kunne beherske for at de kan leke rollelek sammen. Barna må kunne skille mellom lek og ikke-lek. Med dette mener Garvey at barna må forstå hva det vil si å handle eller oppføre seg under denne late-som-dimensjonen. Det andre er at barna skal kunne å mestre forhandlinger i leken samtidig som de greier å identifisere lekens tema. Det tredje er å forstå regler og handle ut ifra disse reglene under rolleleken. Eksempler på dette vil være at barna forstår hva det vil si å leke rollen som en lege eller en mamma.

Rolleleken gjør seg merkbart i alderen tre til åtteårsalderen, og da vil det gå mot retningen av dramatisk lek (Lillemyr, 2021, s. 34). Rolleleken kan være sosial og da vil den handle mest om familie- og hjemrelaterte aktiviteter som å sove, spise, handle i butikken, ta vare på andre familiemedlemmer og generelt handlinger barna ser i hjemmet sitt. Barna leker på liksom og det kan man se ved at barna later som de er noen annen (Öhman, 2012, s. 134). Öhman nevner at barna går inn i en rolle og disse rollene kan skille seg fra hverandre. Rollene kan være *funksjonelle* roller som vil si at det er nødvendig å ha med passasjerer og bussjåfører hvis man skal reise med buss eller noen som kan leke mor, far, datter, sønn eller kjæledyr i rolleleken som familie. Man har også *stereotype* rollekarakterer som barn tar med seg fra samfunnet. Dette kan være leger, bakerere, servicepersonell eller sykepleiere. *Fiktive* roller vil være karakterer barna får fra media eller bøker. Eksempler på disse kan være Spiderman eller troll (Öhman, 2012, s. 134-135).

2.2.2 Voksenrollen i lys av Lev Vygotskys teori

Lev Vygotsky var en russisk psykolog fra Russland og levde fra 1896-1934. Vygotskys leketeori kom i form av hans sosio-historisk-kulturell teori om lek og utvikling (Öhman, 2012, s. 51). Der mange andre leketeoretikere mente utvikling og læring ikke var i forhold til hverandre,

mente Vygotsky at læring skjer gjennom et sosialt samspill (Öhman, 2012, s. 51). Han mente at den sosiale utviklingen hos barn ble påvirket av dens sosiale sammenheng, historiske utvikling og den kulturen barnet opplever (Öhman, 2012, s. 51).

I denne oppgaven skal vi se på voksenrollen i barns lek og sonen for den nærmeste utvikling eller den proksimale utviklingssonen som Vygotsky presenterer. Sonen for den nærmeste utvikling går vekk fra tre andre hovedsyn om forholdet mellom læring og utvikling (Lillemyr, 2020, s. 110). Disse tre hovedsyn går ut på 1. en antagelse om at barns utvikling skjer uavhengig av læring. Læring ses på noe som skjer etter utviklingen, 2. Læring og utvikling er noe som skjer sammen, og man ser ingen grunn til å skille dem, og 3. en sammensetning av de to første hvor begge prosesser er forskjellige, men påvirker gjensidig hverandre. Her er modning og læring noe som utgjør til sammen utviklingen (Lillemyr, 2020, s. 110-111.)

I den proksimale utviklingssonen skiller Vygotsky mellom to ting som er “det generelle forholdet mellom læring og utvikling, og særtrekkene ved forholdet mellom læring og utvikling når barnet kommer i skolealder” (Lillemyr, 2020, s. 111). Vygotsky mente barn lærte og utviklet seg allerede før skolealdesteder, og følte man måtte skille mellom to utviklingsnivåer som var *den eksisterende utviklingsnivå* og *den potensielle utviklingsnivå* (Lillemyr, 2020, s. 111). Säljö skriver Vygotsky mener barn oppdras i et samfunn hvor læring bygges på en grunnleggende ubalanse (Säljö, 2016, s.118). Med dette kan Vygotsky mene at barn vokser opp med voksne eller “the more competent peer” som støtter dem i deres kulturelle verden.

Den eksisterende utviklingsnivå er den fullførte utviklingen eller det barnet kan gjøre selv som for eksempel å krabbe. Den potensielle utviklingsnivå er det nivået de egenskapene barnet kan oppnå ved støtte fra en voksen eller med andre barn. Den nærmeste utviklingssonen vil da være avstanden mellom disse to utviklingsnivåene (Lillemyr, 2020, s. 111). Det er i den nærmeste utviklingssonen den voksne må være til stede og veilede barn til å utvikle og lære nye egenskaper (Lillemyr, 2011, s. 132). Hvis et barn allerede har mestret ferdigheten å krabbe vil støtte og veiledning fra en voksen mulig gjøre prosessen fra krabbing til å kunne å reise seg opp raskere enn hvis barnet ikke hadde hatt en voksen.

Jerome Bruner

Den amerikanske teoretiker og konstruktivisten Jerome Bruner bygger videre på Vygotsky sin teori om den proksimale utviklingssonen ved å presentere begrepet *scaffolding* eller stillasbygging på norsk (Öhman, 2012, s. 53). Begrepet scaffolding ble brukt av Bruner i et

pedagogisk sammenheng hvor barn blir støttet gjennom lek og læring. Det er ikke nødvendigvis bare en voksen som er den støttende stillaset, men det kan også være gjennom annet verktøy som bøker og andre kilder. Det støttende stillaset er noe som barnet kan bruke til sin disposisjon og selv velge om den vil ta den i bruk for å løse sine lekeprosjekter (Öhman, 2012, s. 53).

2.2.3 Voksenrollen i lys av nyere teorier

2.3.0 Margareta Öhman

I boken til Öhman snakker hun om å støtte leken hos barn i barnehagen (2012, s. 223). Den voksne har trinn å forholde seg til. Den første er å vise interesse for barnet og skape en relasjon. Den voksne skal kunne skape en relasjon mellom henne og barnet. Det andre trinnet skal den voksne og barnet oppleve glede og nysgjerrighet sammen gjennom samspillet. Hvis den voksne får til dette, er hun på god vei til å begynne å knytte andre barn inn i leken (Öhman, 2012, s. 223).

Öhman sier også noe om barn trenger veiledning fra voksen for å gi seg helt hen i leken. Den voksne må kunne tilby barnet et tredje rom å leke i. Dette kan gjøres ved å skape en relasjon til barnet, men også tilby et trygt sted fysisk og følelsesmessig (2012, s. 194). Mange barn starter i barnehagen og trenger en veileder eller en voksne for å lære dem lekens grunnleggende koder. Jeg har nevnt og forklart disse kodene i kapittelet «Hva er lek». De er samstemmighet, turtaking og gjensidighet. Ved å ha voksne tilstede og bevisste på barna som vil leke kan barna lære å tolke lekesignaler fra andre lekepartnere og delta i bevegelses- og fantasilek (Öhman, 2012, s. 192).

Man har også barn som ikke leker og finner det vanskelig å komme inn i leken med andre barn. Disse barna trenger støtte og oppmuntring av voksne. Man må huske på å at alle barn har en medfødt evne til å leke og dette kan oppnås gjennom positivt samspill (Öhman, 2012, s. 192). Öhman sier noe om de barna som har havnet i rigide og trange mønstre hvor verken leker eller venner kan utgjøre en betydning for deres lektuvikling. Det kan også gjelde de barna som også tar over leken, kjefter, styrer og får andre barn til å unngå dem (Öhman, 2012, s. 193). Den voksne må være bevisst på å spørre seg selv på hva hun kan gjøre for å støtte og berike barnet med muligheter som skaper positive relasjoner og betydningsfulle aktiviteter (Öhman, 2012, s.

193). De barna som har vansker med å leke eller å komme inn i lek kan slite med angst, er syke, såret eller stresset og dermed ikke får de fordelene som leken gir andre barn. Som nevnt har jeg skrevet at leken gir trivsel, helse og indre tilfredsstillelse. Rolleleken kan gi en fin utgangspunkt for de barna som sliter. Rolleleken kan hjelpe å håndtere og mestre vanskelige situasjoner og følelser. Men det er viktig å nevne at «forskning viser at det er barn med trygg tilknytning som legger for dagen mest utviklet og sosialt fleksibel rollelek og færre destruktive løsninger på følelsesmessige problemer» (Öhman, 2012, s. 193). De barna som ikke har opplevd den trygge tilknytningen ser ut til å vise aggresjon, har ikke omsorgsrelaterede leketemaer i sin lek og viser tegn på å styre andre og leken. Da kan rolleleken være et godt verktøy for de barna som trenger hjelp (Bretherton, 1998, sitert i Öhman, 2012, s. 193).

Öhman beskriver tre forskjellige former for lekestøtte. De er *den profesjonelle spesialpedagogiske lekestøtte*, *den psykoterapeutiske lekestøtten* og kanskje den mest relevante for barnehageansatte, *den individuelle lekestøtten* og *den lekestøtten for gruppen som læreren kan gi* (Öhman, 2012, s. 217).

De to første lekestøttene som ble nevnt ovenfor blir som vanligst utført av utdannede voksne innenfor deres fag og denne oppgaven kommer til å gå mer i detaljer i spesialpedagogisk lekestøtte og den individuelle lekestøtten. Den psykoterapeutiske lekestøtten krever en mer kompetent og erfaringsrik person som barnepsykoterapi utfører, og dermed ikke noe som er gjeldene for den voksne i barnehagen å utføre.

Den spesialpedagogiske lekestøtten

I den spesialpedagogiske lekestøtten er det *lekearbeid* som kommer frem og er skapt av Gildebrand og Westman i 1980-årene (Öhman, 2012, s. 217). Dette er lekearbeid for barn mellom tre til tolv år og som ikke mestrer å forstå leken med andre barn eller gjøre seg selv forstått. Det kan være vanskelig å uttrykke sine følelser og samspillet med andre barn. Lekearbeid kan gi disse barna glede og nytte (Öhman, 2012, s. 217). Lekearbeidet kan foregå i eget rom med materialer som skaper opplevelse og mestring. Barnet bestemmer selv om den vil at den voksne skal delta i leken eller ikke. Det er viktig at den voksne ikke overstyrer barnet eller bestemmer hva som skal gjøres. Hun skal heller ikke rose eller kritisere aktiviteten eller handlingen til barnet. Barnet skal kunne erfare at han eller hun selv bestemmer hva som skjer, med hvem det skje og hvordan det skal skje. Med denne erfaringen og opplevelsen kan det være lettere for barnet å leke seg gjennom vanskelighetene sine (Sandèn, 2005, sitert i Öhman, 2012, s. 218).

En annen måte som er mulig å bruke er *lekeprosess* som spesialpedagog Gunn-Marie Wetso har utviklet for barn med behov for støtte. Lekeprosessen innebærer en medlekende lærer som mildt påkaller oppmerksomheten til barnet ved å spørre og få frem ideer fra det barnet. Wetso kaller dette for «pratfôrere» som betyr den som fører ordet og «lytter» (den som lytter og kan stille seg spørrende i det det er snakk om) (Wetso, 2016, sitert Öhman, 2012, s. 2018). Lærer og barn går inn i dialog sammen hvor læreren kan tilføye nye ord, symbolske handlinger og temaer. Målet er at barnet kan aktivt delta i barnehagens daglige aktiviteter og gjøremål. Dette er en prosess som kan foregå i den dagligdagse virksomheten og læreren er en del av personalet (Öhman, 2012, s. 218).

Den individuelle lekestøtten hos et enkelt barn i barnehagen eller skolen

I denne lekestøtten er det viktig at læreren ser og griper fatt i det friske og positive hos barnet (Öhman, 2012, s. 222). Barnehagepsykologen Marie-Louise Folkmann og spesialpedagogen Eva Svedin forteller om sitt prosjekt om hvordan de sammen med barnehagepersonal kunne hjelpe barn med psykososiale problemer til å våge eller/og kunne begynne å leke i boken deres «Barn som intet leker!» i 2003. Gjennom dette prosjektet oppdaget de barn som slet med alt fra sterkt tilbaketrekning til aggressiv utagering hadde en ting til felles. Alle disse barna manglet positive lekeerfaringer og tiltro på seg selv og egenverdi (Öhman, 2012, s. 223). Lærerens oppgave er å finne det positive og friske i barnet og bekrefte dette. Læreren kan gå gjennom en grundig utredning av barnets situasjon for å danne seg et godt utgangspunkt (Öhman, 2012, s. 223). Måter læreren kan gjøre dette er ved å bygge en relasjon til barnet. Dette kan kreve tålmodighet, men kan gi barnet trygghet og tillit til læreren (Öhman, 2012, s. 224). Når denne relasjonen er skapt kan lærer begynne å utforske sammen. Læreren må vekke og/eller dele barnets nysgjerrighet og det er viktig at man bruker barnets interesser som utgangspunkt (Öhman, 2012, s. 224). Dette kan bane vei til god selvfølelse for barnet og gi han eller hun tro på seg selv og en følelse av mestring. Veien hit kan være lang og vanskelig, men målet er å hjelpe barnet til å delta i positive relasjoner sammen med andre barn (Öhman, 2012, s. 224).

Å gi lekestøtte i en gruppe i barnehagen eller skolen

Barnegrupper som har en urolig lek kan ha behov for en voksen til å endre lekemønstrene. Men det er viktig å vite hva slags interesser og behov den aktuelle barnegruppen har eller trenger før en forandrer på dette (Öhman, 2012, s. 233). Man kan gi barn felles erfaringer å leke ut i

fra og dele inn i mindre grupper. Det er også en god ide og ha en lekende voksen som aktiv inkluderer barna i undrende og filosofiske spørsmål om for eksempel vennskap og samhold (Öhman, 2012, s. 233). Når lærer føler det er oppnådd en viss kontroll for leken kan man lempe litt på den voksenstyrte leken og la barna prøve å leke selvstendig (Öhman, 2012, s. 233).

2.3.1 Ole Fredrik Lillemyr

Ole Fredrik Lillemyr (2020, s. 43) sier noe om intervensjon, og hvor mye eller lite voksne skal blande seg inn i barns lek. Han referer også til Frøbels ideer som mente at voksne ikke skulle blande seg inn i barnas lek, men bare legge til rette for barns vekst og utvikling (Lillemyr, 2020, s. 43). Dette var en tankegang som var dominerende i den europeiske og skandinaviske barnehagetradisjonen frem til 70-tallet (Wagner, 2006, sitert i Lillemyr, 2020, s. 43-44). Etterhvert har holdningene rundt lek endret seg, og man har fokusert mer på sosialt samspill og relasjonsutviklingen mellom barn og barn-og-voksne (Lillemyr, 2020, s. 44). Det har vært en stor diskusjon rundt respekten for barns lek og faren for å pedagogisere leken. Lek er en viktig faktor for barn, spesielt i barnehagen og kan ses i Frode Søbstad sine intervjuer med 100 barnehagebarn. Han kunne dokumentere at lek for disse barna var det mest betydningsfulle for dem (Søbstad, 2004, sitert i Tholin, 2013, s. 44). Leken er viktig for barna og må derfor tas på alvor dersom vi vil legge til rette for et godt oppvekst- og læringsmiljø rundt lek (Lillemyr, 2020, s. 44).

Man bør ha en bevissthet på vår egen innflytelse på barns lek enten man mener å blande oss inn eller ikke. Dette gjelder også som voksne i barnehage og skole eller som foreldre. Ulike former for innblanding (intervensjon) kan foregå på mange måter og Brian Sutton-Smith presenterte eksempler og tok opp diskusjonen under en konferanse i Nederland angående dette temaet i 1991 (Sutton-Smith, 1994, sitert i Lillemyr, 2021, s. 45). Disse eksemplene for innblanding fra voksne eller foreldre kunne være kjøp av leketøy og klær, reaksjoner på barn som agerer aggressivt i lek, kjønnsforskjeller og tanker om sosial trening gjennom lek (Lillemyr, 2021, s. 45). Sutton-Smith understreker også viktigheten av å beskytte barns rett til lek (Lillemyr, 2021, s. 46). I barnehagen må man være med nøye med å skille offentlig lek (samlek) og privat lek (alenelek). Begge handlingene er viktige for barnet og voksne må handle med forsiktighet og respekt for barns perspektiv (Lillemyr, 2021, s. 46).

2.3.2 Eli Åm

Eli Åm skriver også om voksendeltakelse i sin bok «Lek i barnehagen» (1984) hvor hun referer til høyskolelektorene Per Linge og Hans Petter Wille og deres barnehageprosjekt «Arbeid for barn». Dette prosjektet resulterte i boken deres «Barn i arbeid, lek og læring» som ble utgitt i 1980. Åm i sin bok fokuserer på hva Linge og Wille sier om voksen deltakelse og fant ut at begge mente det skulle begrenses betraktlig og advarte til og med voksne fra å gjøre seg for sterkt gjeldende i barnas lek (Åm, 1984, s. 32). Åm viser til Linge og Willes funn at barna som blir utsatt i for mye styrt lek blir til slutt avhengig av å kontinuerlig få nye leker, ha voksne i nærheten og at noen alltid er der for å finne på nye ting for dem (Linge & Wille, 1980, sitert i Åm, 1984, 2020, s. 32). Dette er dermed ikke å si at Linge og Wille tar helt avstand fra voksendeltakelse i lek, men at man skal ikke ta en aktiv rolle i leken. Den voksne bør ha en rolle som statist i rolleleken og unngå å ta på seg lederrollen og bestemme reglene (Åm, 1984, s. 33). Åm som selv var en barnehagelærer sier noe om redselen for å virke undertrykkende i barns initiativ og frihet i leken. Det kan føre til at vi ikke ser de mulighetene som ligger i rollen som en pedagog hvor en kan få frem positive deltakelse og positiv lek blant barn (Åm, 1984, s. 55). Åm sier «Erfaringer viser at det *er* mulig å kombinere aktiv deltakelse fra de voksnes side med respekt for leken som barnets egen virksomhet» (Åm, 1984, s. 55). Lillemyr skriver at etterhvert ble det mer legitimt for voksne å forsiktig gå inn i barns lek (Lillemyr, 2020, s. 44). Dette blir også støttet opp i Rammeplanen som sier noe om å støtte, delta og ivareta barns lek (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 20).

2.3.3 utfordringer

Lillemyr tar opp utfordringer i forhold til intervensjoner, og at det er uunngåelig å ikke intervenere. Man skal ta vare på det genuine opplevelsesmessige i leken og da må man være bevisst i de intervensjonene man gjør og utvise forsiktighet og vise respekt for barns lek (Lillemyr, 2020, s. 47). Barns lek blir ikke bare påvirket av voksendeltakelse, men også de voksnes engasjement. Med voksne i arbeid med barn og tilrettelegging av lek er det avgjørende at de selv har «en lekende innstilling, og er åpne, kreative og dynamiske i sin måte å leke på». Det er ikke hensiktsmessig å ha en voksen deltakende i barns lek hvis man ikke faktisk viser engasjement. Lek har en stor påvirkning i hvordan barn føler, erfarer, handler og tenker (Edwards & Cutter-Mackenzie, 2013, sitert i Lillemyr, 2020, s. 47).

Det finnes studier om lærerens «...engasjement i barns lek og den viser at læreren deltar i eller støtter barns lek mellom 11 og 27 prosent av tiden, og at de like ofte griper inn eller avbryter barns lek på negative måter» (Jhonson, Christie, og Wardle, 2005, sitert i Öhman, 2012, s. 246). Forskere har kommet frem til at lærere er mer interessert i hva barna kan lære gjennom lek og oftest legger opp til lek, men er mindre interessert i å engasjere seg inn i rolleleken (Kontos, 199, Smilansky et al., 2004, sitert i Öhman, 2012, s. 246).

2. Metode

I denne delen vil jeg utype mitt metodevalg, og samtidig forklare hvorfor jeg valgte denne metoden og ikke en annen. Jeg vil enkelt gå gjennom forberedelser og gjennomføring av metodevalget mitt også.

3.1 Metodevalg

Jeg valgte å skrive denne bacheloroppgaven med et teoretisk perspektiv. I Christoffersen & Johannessen står det at å skrive fra et teoretisk perspektiv betyr å skrive om et fenomen fra en annen synsvinkel (2012, s. 25). Min problemstilling handler om å få et bedre innblikk i betydningen av voksenrollen i barns lek i barnehagen gjennom tidligere og moderne teorier. Jeg har også tre forskningsspørsmål som skal besvares og ved å belyse dem med tidligere og moderne teorier vil man kanskje kunne besvare dem på en tilstrekkelig og informativ måte. Jeg har da valgt å drøfte temaet med Lev Vygotsky sammen med Jerome Bruner sin teori om lek og voksenrollen og sammenligne den mot nyere tenkere som Margareta Öhman, Catherine Garvey, Ole Fredrik Lillemyr og Eli Åm.

3.2 Oppsett

Teoridelen starter ved å presentere styringsdokumenter som gir et bilde av hva som forventes av voksne som jobber med barn og spesielt i barnehage. Dette er barnehageloven, rammeplanen og stortingsmelding som pålegger voksne å jobbe i barnehage i henhold til loven.

Videre vil teoridelen presentere Vygotsky og hans teorier. Ved å presentere Vygotsky først har jeg lagt grunnlaget for det historiske perspektivet innen problemstillingen min og kan videre sette et moderne lys for nyere tankegang. Öhman, Garvey, Lillemyr og Åm gir nyere, men også like ideer innenfor voksen deltakelsen i barns lek, men på en mer praktisk og oppdatert måte. De fire sistnevnte er moderne tenker og forskere som jeg kommer til å belyse videre i oppgaven.

Jeg har brukt bøker til Öhman, Lillemyr og Åm som kildebruk og pensumlitteratur for Vygotsky og Bruner om temaet. Jeg skulle egentlig skrive oppgaven ut ifra forskningsarbeid og søke gjennom databaser, men ut ifra problemstillingen min opplevde jeg dette som noe vanskelig og lite treff innenfor akkurat dette temaet. Jeg valgte da å skrive en teoretisk drøftning ved bruk av bøker. Dette opplevdes som ryddigere og enklere. De bøkene som ble i hovedsak brukt er Omsorg i barnehagen av Margareta Öhman, Lek på Alvor 4.utg av Ole Fredrik Lillemyr og Lek i barnehagen av Eli Åm.

Det er også viktig å merke seg at problemstillingen kan også svares ut ifra forskning og kvalitativt metode. Ved intervjuer kan man få innblikk i hvordan voksne som jobber i barnehager tenker om voksendeltakelsen og hva den betyr i forhold til barns lek. I forskningsarbeid kan man få svar på reelle situasjoner og hva som egentlig foregår når voksne er delaktige i leken. Dette kan bli et større prosjekt å sette seg inn i enn hva jeg kan i min bacheloroppgave. I tillegg er jeg mer interessert i hva teorien sier og hvordan samfunnsperspektivet har eller kanskje ikke endret seg i denne tankegangen.

3. Drøfting

I dette kapitlet skal jeg prøve å drøfte teorien og se hva tidligere teorier sier og se om det samsvarer med dagens moderne teorier. Drøftingen starter med å vise til styringsdokumenter og oppsummere hva lek er i forhold til presentert teori. Mine tre forskningsspørsmål skal prøves å besvares og de er: “Hva innebærer voksenrollen i barns lek?”, “Hva skjer i leken når den voksne deltar i leken?” og “hvor mye eller for lite skal den voksne leke med barna?”. Så vil oppgaven prøve å besvare de to første forskningsspørsmålene og siste del av drøftingen skal jeg prøve å svare på det tredje forskningsspørsmålet.

Styringsdokumenter og lek

Oppgaven har belyst hva barnehager må forholde seg til ifølge loven som Barnehageloven og Rammeplanen. Man er pålagt å implementere lek i hverdagen til barna både planlagt og uplanlagt slik at de kan oppleve trivsel og glede i barnehagehverdagen sin. For å belyse problemstillingen startet oppgaven å prøve å definere begrepet lek. Dette er ikke lett, og man kan heller ikke definere begrepet med ett ord eller en setning. En må se ut ifra oppgavens perspektiv og begrepet lek i denne sammenhengen kunne jeg referere til Öhman om at lek får

mennesker til å oppleve trivsel, helse og indre tilfredsstillelse. Samtidig som den er spontan og lystbetont. Lek er uerstattelig (Berg, 1982, sitert i Öhman, 2012, s. 11). Öhman sier også at lek er et komplekst og sammensatt fenomen, og man skal betrakte begrepet som en tilstand og ikke en aktivitet (Öhman, 2012, s. 13). Lek er en viktig faktor for barn, spesielt i barnehagen og kan ses i Frode Søbstad sine intervjuer med 100 barnehagebarn. Han kunne dokumentere at lek for disse barna var det mest betydningsfulle for dem (Søbstad, 2004, sitert i Tholin, 2013, s. 44). Da kan det være viktig å vite hvordan man som en voksen i barnehagen kan tilrettelegge for leken for å kunne vite betydningen av voksendeltakelsen. Ved å se på tidligere teorier fra Vygotski og Bruner og veie dem opp mot moderne teorier fra Öhman, Garvey, Lillemyr og Åm kan jeg si at det er store likheter.

Hva innebærer voksenrollen i barns lek og hva skjer i leken når den voksne deltar i leken?

Vygostky teori om den proskimale utviklingssonen har med å gjøre med potensiale hos barnet allerede i barenahgealder (Lillemyr, 2020, s. 111). Barnet ligger mellom det den har allerede lært og den den kan lære. For å oppnå sitt potensiale trenger barnet en voksen til å veilde og oppmuntre gjennom lek (Lillemyr, 2011, s. 132). Bruner nevnes ved hans teori om scaffolding eller stillasbygging. Dette blir brukt som en metafor hvor den voksne eller gjennom annet verktøy som bøker og andre kilder er med å bidrar til at barnet utvikler sine lekeprosjekter (Öhman, 2012, s. 53). Öhman sier at barn har en medfødt evne til å leke og en positiv lek kan oppnås ved sosialt samspill (Öhman, 2012, s. 192). Å ha aktiv deltakende voksne som ikke bare tilrettelegger for leken, men også er med å leke kan få frem det friske og positive hos enhver barn. Barn som ikke har problemer å leke eller barn som sliter å leke eller å leke med andre med andre barn kan uansett oppleve positive relasjoner med voksne og barn i leken (Öhman, 2012, s. 223).

Fordeler ved å ha en voksen deltakende i barns lek er mange og i denne oppgaven nevner jeg noen fåtall som for eksempel trivsel, helse og indre tilfredstillende samtdig som den er spontan og lystbetont. Lek er uerstattelig (Berg, 1982, sitert i Öhman, 2012, s. 11). Öhman nevner også ulike kategorier lekemenstre kan deles inn i, men det betyr ikke nødvendigvis at barna leker i et mønster for seg selv. Som regel blir lekemønstrene sammensveiset (Öhman, 2012, s. 79). Disse lekemønstrene er bevegelseslek hvor barn kan for eksempel jage og fange i leken som

politi og røvere, samtidig blir konstruksjonleken en del av samspillet ved å bygge en fengsel av puter eller treverk. Igjen vil rolleleken også tre inn ved at barn leker rollen som politi eller røver og til slutt kan den sosiale leken inntre hvor barna har en inneforstått forståelse av at de leker sammen på liksom (Öhman, 2012, s. 79). Slike lekestuasjoner kan også oppstå selvstendig av barna, men i de fleste situasjoner og spesielt med barn som ikke får til å leke eller å komme i lek med andre barn, er en aktiv voksen et positiv tilskudd. Man må besitte kunnskap i hvordan en voksen kan tilføye eller oppmuntre barn til å leke sammen eller ta leken videre. I denne oppgaven vil det gjelde spesialpedagoger eller barnehagelærere som har ulike lekestøtter de kan prøve seg på for å få et positiv lekemiljø i gruppen eller for enkelt barn (Öhman, 2012, s. 217-218). Dette kan ses på som et likhetstrekk i Vygotsky og Bruners teori om voksendeltakelse og hvor viktig det er å støtte og veilede barn videre i leken. Det er ikke bare bra barns utvikling videre i livet, men det sosiale samspillet gjør at barn lærer forhandlinger og ta hensyn til andre (Öhman, 2012, s. 11).

Hvordan vet man hvor mye eller lite en voksen skal delta i barns lek?

Innblanding eller intervensjon hos voksne og foreldre kan skape uro i leken hos barn. Barn som opplever for mye voksenstyrt lek kan bli avhengig av å få kontinuerlig med leker, ha voksne i nærheten og at noen er alltid tilstede for å finne på nye ting med dem (Linge & Wille, 1980, sitert i Åm, 1984, 2020, s. 32). Men å ha helt tilstede fraværende voksne er heller ikke anbefalt. Den voksne bør heller innta rollen som en statist i leken og unngå å ta på seg lederrollen og bestemme regler (Åm, 1984, s. 33).

Rolleleken nevnes som en lekemønster som kan fungere som et verktøy for den voksne når barn sliter å leke eller komme i lek med andre barn. Da er det viktig med intervensjon fra en voksen slik at barna kan oppleve positive lekesituasjoner og dermed erfare god selvfølelse og mestring (Öhman, 2012, s. 224). Rolleleken kan hjelpe å håndtere og mestre vanskelige situasjoner og følelser. Men det er viktig å nevne at «forskning viser at det er barn med trygg tilknytning som legger for dagen mest utviklet og sosialt fleksibel rollelek og færre destruktive løsninger på følelsesmessige problemer» (Öhman, 2012, s. 193). Når barn trenger hjelp med å leke eller å komme inn i leken kan det være en fordel å få hjelp av en spesialpedagog eller at en barnehagelærer besitter kunnskap om ulike lekestøtter. Da er det avgjørende å ha en spesialpedagog eller barnehagelærer som er aktiv deltakende. Det betyr ikke at de tar over en planlagt lekesituasjon, men at den lar barnet bestemme selv. Arbeidet deres er å undersøke

barnets behov og gjøre seg et bilde av hva barnet interesser seg over. De må også skape en relasjon og trygg tilknytning til mellom dem og barnet (Öhman, 2012, s. 223-224). Hvor mye eller lite en voksen skal blande seg inn kan se ut som en vurderingssak hos den voksne. Man må se an behovet til barnet og se hvor mye eller lite barnet kan se ut til å slite med leken eller er det en hel barnegruppe som trenger nye impulser i leken? Det sistnevnte skal man da se an interessen for hele gruppen og å dele inn i grupper kan være en fordel. Gruppene bør ha en aktiv voksen som leder aktiviteter og stiller filosofiske spørsmål om for eksempel vennskap. Da kan barn og voksen undre seg i grupper og kanskje sammen komme frem til svar og oppleve samhold. Dette kan styrke barna og deres samhörighet (Öhman, 2012, s. 233).

Sutton-Smith sier noe om å ha bevissthet på våre egne innblanding om det er som voksne i barnehagen eller som foreldre. Dette kan være kjøp av ulike leketøy og klær, reaksjoner på barn som agerer aggressivt i lek, kjønnsforskjeller og tanker om sosial trening gjennom lek (Lillemyr, 2021, s. 45). Lillemyr nevner også om å utøve forsiktighet overfor våres innblanding, men at innblanding er uunngåelig. (Lillemyr, 2020, s. 47). Det er også ikke hensiktsmessig å ha en deltakende voksen hvis den voksne ikke viser engasjement i leken. Man bør være en voksen med «...en lekende innstilling, og er åpne, kreative og dynamiske i sin måte å leke på». Det finnes studier om lærerens «...engasjement i barns lek og den viser at læreren deltar i eller støtter barns lek mellom 11 og 27 prosent av tiden, og at de like ofte griper inn eller avbryter barns lek på negative måter» (Johnson, Christie, og Wardle, 2005, sitert i Öhman, 2012, s. 246). Dette er viktig å ha i bakhodet når man jobber med barn og lek slik at man ikke ødelegger leken og det sosiale samspillet som skjer mellom barna. Å være bevisst på hva man gjør og hvorfor man gjør det kan kanskje være med å hjelpe å ha den balansen ved å være en voksen som er akkurat passe aktiv deltakende uten å ta over styringen i leken.

4. Avslutning

I avslutningen skal jeg prøve å svare på problemstillingen min ut ifra de svarene fra forskningsspørsmålene mine i drøftningskapitlet. Å svare på “Hvilken betydning har den voksne i barns lek i barnehagen? viser seg å være et vanskelig spørsmål og ganske vidt. Jeg har snevret det inn med mine forskningsspørsmål, men finner det allikevel vanskelig å kunne si med

et sikkert svar på hva betydningen er. Jeg har prøvd å dele det opp ved å svare på hva voksenrollen innebærer i barns lek, hva skjer i leken når den voksne deltar i leken og hvor mye eller hvor lite skal den voksne leke med barna.

Voksenrollen innebærer å besitte kunnskap om lek og hvordan barn leker på. Det er en tilstand og ikke en aktivitet ifølge Öhman. Man må se det friske og positive hos barnet for å kunne bygge en relasjon og gi barnet en følelse av mestring og positiv egenverdi. Det som skjer i leken når den voksne deltar kan være forskjellig ut ifra ulike lekesituasjoner og ulike barn. Barn som opplever aktiv deltakende voksne som gir dem tid og mulighet til å bestemme og gi uttrykk for egen undring kan erfare å skape positive relasjoner med andre barn og forstå lekekoder. Noen situasjoner krever en spesialpedagog eller en mer planlagt lekestøtte fra barnehagelærere. I hvor mye eller hvor lite en voksen skal delta i leken snakker Åm om hvor viktig det er å med voksne som er med i leken og viser interesse for barna, men hun nevner også Linge og Winge sitt barneprosjekt som advarer voksne for å være gjøre seg for sterkt gjeldende. Man bør heller ta på seg rollen som en statist og være i bakgrunnen under leken. Sutton-Smith sier noe om det å være bevisst på innblanding fra voksne i barnehagen eller foreldre når det gjelder kjøp av leketøy og klær blant annet. Lillemyr mener også innblanding er unngåelig, men man skal vise forsiktighet. Det er ikke vits å ha en deltakende voksen i leken og den aktuelle voksne ikke viser engasjement. Vi kan se at tidligere teorier har en rød tråd med de moderne teoriene, men det kan se ut som moderne teorier har tatt Vygotsky og Bruners teori og gitt det mer kjøtt på beina. Barn er ulike og har ulike behov, men en ting er sikkert og det er at barn elsker å leke. Noen trenger bare mer veiledning og støtte fra en voksen som bryr seg leken og hva den kan gjøre for dem.

Et kritisk blikk under arbeidet med denne bacheloroppgaven kan være å kunne samle andre teorier og tenkere. Kanskje man kunne ha fått andre svar? Man kunne ha skrevet mer om små barn og hvordan de leker? Denne oppgaven er en dråpe i havet av hva man kan finne ut av når det gjelder voksne og deres betydning i barns lek, og kanskje man aldri finner et riktig svar. Men det er viktig å merke seg at den voksne er en betydningsfull faktor for barna og leken.

Referanser

- Barnehageloven. (2005). *Lov om barnehager*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>
- Christhoffersen, L & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Abstartkt forlag.
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving*. (7.utg). Gyldendal.
- Lillemyr, O. F. (2011). *Lek-opplevelser-læring i barnehage og skole*. (3.utg). Universitetsforlaget.
- Lillemyr, O. F. (2020). *Lek på alvor*. (4.utg). Universitetsforlaget
- Säljö, R. (2016). *Læring - en introduksjon til perspektiver og metaforer*. Cappelen Damm Akademisk.
- Tholin, K. (2013). *Omsorg i barnehagen*. Fagbokforlaget.
- Utdanningsdirektoratet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: Innhold og oppgaver*. Hentet fra <https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>
- Öhman, M. (2012). *Det viktigste er å få leke*. Pedagogisk forum.
- Åm, E. (1984). *Lek i barnehagen: de voksnes rolle*. Universitetsforlaget.